

Впровадити РВВ

задля сприяння конкурентоспроможності
та стратегічної автономії ЄС

Виконавче резюме

Квітень 2025

zerowasteeurope.eu

Зміст

2 1. Виконавче резюме

8 2. Вступ

8 2.1. Мета дослідження

8 2.2. Методологія та підхід

Частина 1 - Історичний контекст, аналіз та виклики 30-ти років РВВ

10 3. Історичний контекст та еволюція РВВ

10 3.1. Походження РВВ

13 3.2. Впровадження Розширеної Відповідальності Виробника

17 4. Аналіз продуктивності сучасних систем РВВ

17 4.1. РВВ та довговічність/утворення відходів

21 4.2. Вплив РВВ на ремонт та повторне використання

24 4.3. РВВ та збір відходів

27 4.4. РВВ та покриття витрат

29 4.5. Парадокс РВВ: чи може технічний інструмент вирішити соціополітичну проблему?

31 5. Висновок Частини 1: виклики сучасної інтерпретації та імплементації РВВ

Частина 2 - Візія майбутнього РВВ

35 6. Від інструменту управління відходами до засобу підвищення конкурентоспроможності та стратегічної автономії

39 7. Специфічні рекомендації

39 7.1. Оптимізація системи - нагляд, моніторинг та гармонізація

45 7.2. Від покриття витрат до механізму циркулярної економіки

59 8. Висновки

60 9. Глосарій термінів та акронімів

1. Виконавче резюме

Розширена Відповідальність Виробника (РВВ) розвинулась з інструменту фінансування управління відходами на потенційний наріжний камінь конкурентоспроможності ЄС.

Циркулярна економіка все частіше розглядається Європейським союзом як шлях до зменшення залежності від імпортової сировини та допомагає збільшити стратегічну автономію. Це дослідження аналізує історичний розвиток РВВ системи, актуальні впроваджені виклики та пропонує комплексну рамкову модель для перетворення РВВ системи на інструмент досягнення промислових, економічних цілей ЄС та цілей направлених щодо навколишнього середовища.

Історичний контекст та еволюція РВВ

Концепція розширеної відповідальності виробника (РВВ) виникла на початку 1990-х років як політичний принцип, розроблений для поширення відповідальності виробника на весь життєвий цикл продукції. Однак, після інтеграції в законодавство ЄС, РВВ стала зосереджена переважно на фінансуванні крайньої сходинки ієрархії управління відходами. З моменту свого запровадження, РВВ успішно впроваджується для різних фракцій відходів у ЄС, включаючи пакування, батарейки, транспортні засоби з відпрацьованим терміном служби та відходи електричного та електронного обладнання (ВЕЕО).

Попри те, що система РВВ ефективно акумулює ресурси для збору відходів і підтримує функціонування переробної інфраструктури, висновки 30-ти років впровадження показують значні обмеження:

- 1. Обмежений вплив на запобігання утворенню відходів:** незважаючи на впровадження систем РВВ, утворення відходів у охоплених секторах збільшилося, а не зменшилося. Наприклад, кількість відходів пакування зросла на 20% на душу населення за останні 20 років.
- 2. Мінімальний вплив на дизайн:** внески РВВ становлять настільки малу частку собівартості продукції (зазвичай менше 2%, часом менше 0.1%), що вони рідко забезпечують достатні економічні стимули для виробників для зміни дизайну продукції.
- 3. Зменшення показників повторного використання та ремонту:** впровадження РВВ збіглося зі значним скороченням систем повторного використання та інфраструктури ремонту. Наприклад, частка багаторазового пакування для напоїв різко скоротилася по всьому ЄС. Однак ця кореляція не обов'язково означає причинно-наслідковий зв'язок.

- 4. Різні показники збирання:** показники збору значно різняться залежно від фракції відходів та матеріалів. У той час як деякі сектори, як-от шини, досягають показників збору 95%, інші, як-от батарейки чи пластикове пакування, не досягають 50%.
- 5. Недостатнє покриття витрат:** між виробниками та місцевими органами влади тривають суперечки щодо того, чи достатньо плата за РВВ покриває повні витрати на збирання та управління відходами.
- 6. Брак прозорості роботи Організацій РВВ (ОРВВ):** деяким ОРВВ бракує належного моніторингу та нагляду, що створює проблеми зі звітністю для органів влади та бізнесу задля розуміння цінності внесків.
- 7. Уникнення сплати внесків:** деякі виробник/імпортери розміщують продукцію на ринку ЄС, не сплачуючи внесків РВВ, що створює невідгідні умови для тих, хто їх сплачує.
- 8. Фрагментація єдиного ринку ЄС:** РВВ часто є обов'язковою на рівні ЄС, але є лише на етапі впровадження на національному рівні. В результаті, компанії змушені мати справу з 27 різними наборами правил і не використовують потенціал єдиного ринку.

Парадокс РВВ

Дослідження ідентифікується, як так званий «РВВ парадокс», який з'являється, коли системи, що спроектовані керувати відходами, стають інституційними бар'єрами для запобігання утворенню відходів. Коли системи РВВ оптимізують, чи навіть забезпечують управління відходами, приділяючи увагу запобігання їх утворенню, вони формують потужні економічні та політичні інтереси, зацікавлені у збереженні лінійного статус-кво, а не в переході до більш циркулярних моделей.

РВВ змінює контекст

Всесвітній контекст значно змістився відколи РВВ було вперше застосоване. Нещодавні збої в ланцюгах постачання, занепокоєння щодо енергетичної безпеки та зростання попиту на критично важливу сировину для електрифікації та цифрових технологій висвітлили вразливість ресурсної бази ЄС. Цілі Європейського законодавства вказують на те, як ЄС потенційно може вилучати більше критично важливої сировини з відходів, ніж з європейських родовищ — позиціонуючи РВВ як стратегічний засіб для безпеки ресурсів.

В цьому новому контексті РВВ повинна еволюціонувати від механізму фінансування управління відходами до каталізатору системного переходу до ресурсної ефективності та циркулярності, що лежать в основі конкурентоспроможності та стратегічної автономії ЄС.

Двокомпонентний підхід до трансформації РВВ

Дослідження пропонує комплексний підхід до подолання наявних обмежень та реалізації потенційного внеску РВВ у конкурентоспроможність і стратегічну автономію ЄС шляхом роботи за двома основними напрямками:

Напрямок 1. Оптимізація системи — нагляд, моніторинг та гармонізація

Є ряд труднощів, які негативно впливають на ефективність теперішню РВВ: недостатня прозорість, не цілісний підхід, брак видимості, дефіцит ефективного нагляду, посилення дерегуляційного тиску та недостатня інституційна спроможність. Для подолання цих викликів пропонується два взаємодоповнювальні напрями дій:

- 1. Гармонізовані принципи РВВ на рівні ЄС:** стандартизація визначень, методології розрахунку, вимог до звітності та механізмів правозастосування в усьому ЄС спростили б впровадження й зменшили б адміністративне навантаження, водночас запобігаючи «гонці на пониження». Ключові напрями гармонізації включають:
 - Основні операційні інструменти- звичні визначення, централізована реєстрація виробників, гармонійні методології розрахунків та вимоги до подачі звітності.
 - Фінансові механізми- розділити механізми покриття витрат і стимули, що стосуються дизайну продукції, гармонізувати економічні стимули, комплексне покриття витрат та прозорі тарифні структури.
 - Моделі управління- єдина організація PRO для кожної країни та кожного потоку відходів, гармонізовані процедури доступу до ринку, стандартизовані вимоги до дозволів та механізми контролю.
 - Стандарти продуктивності- моніторинг ухилення від виконання зобов'язань, загальноприйняті стандарти якості, уніфіковані показники для запобігання утворенню відходів, повторного використання та ремонту.
 - Правила доступу до ринку- уніфіковані правила транскордонної діяльності та рівні умови для всіх учасників.

- 2. Європейський консультативний та наглядовий орган з питань РВВ.** Створення спеціального органу для:
 - Зменшення адміністративного навантаження за допомогою централізованої реєстрації та гармонізованої звітності.
 - Сприяння дотриманню вимог за допомогою нагляду та координації з митними органами.
 - Надання підтримки з питань правил та консультацій.
 - Навчання державних службовців та підтримка створення нових PRO.
 - Сприяння циркулярності через показники ефективності та моніторинг.
 - Розробка ефективних систем та спрямування інвестицій у циркулярну інфраструктуру.

Такий орган можна було б фінансувати за рахунок менше ніж 0,5 % від поточних зборів РВВ, і ці кошти були б з надлишком компенсовані значними вигодами від ефекту масштабу на єдиному Європейському ринку.

Однак у разі успішного впровадження заходів з оптимізації системи існує ризик виникнення парадоксу РВВ (див. вище) та замикання системи в ефективному процесі управління відходами, що перешкоджатиме переходу до більш ресурсо ефективних варіантів, які запобігають утворенню відходів та зберігають цінність матеріалів і продуктів. Звідси впливає важливість одночасного застосування заходів, включених до другого напрямку.

Напрямок 2. Від покриття витрат до сприяння циркулярній економіці

Для підвищення конкурентоспроможності, стратегічної автономії та зменшення впливу на довкілля ЄС має генерувати більшу вартість на одиницю ресурсів. РВВ має перейти від управління відходами до максимізації продуктивності матеріалів та зменшення залежності від первинних матеріалів. Це передбачає:

1. Розширення РВВ для фінансування профілактики, повторного використання та ремонту:

- Створення фондів ремонту та повторного використання, що фінансуються РВВ, щоб зробити ремонт економічно вигідним порівняно із заміною (товари тривалого користування).
- Розробка схем РВВ, що фінансують як одноразові, так і багаторазові інфраструктури (упаковка).
- Подолання існуючих обмежень щодо покриття витрат у законодавстві ЄС (Рамкова директива про відходи [WFD] та галузеве законодавство) з метою залучення додаткових коштів та створення реальних стимулів для зміни дизайну.
- Розробка подвійної структури зборів: одна складова для витрат на управління відходами (встановлюється на національному рівні) та інша для переходу до циркулярної економіки (узгоджується на рівні ЄС).

2. Додаткові стратегічні заходи

- Запровадити цільовий показник скорочення використання матеріалів/ресурсів, узгоджений з кліматичними цілями. Підкріпити цю мету відповідними фінансовими стимулами для обмеження використання первинних матеріалів.

- Цільові показники з попередження утворення відходів для окремих категорій продукції та потоків відходів (відповідно до нового Регламенту щодо пакування та відходів пакування [PPWR] і Рамкової директиви про відходи стосовно харчових відходів).
- Стратегічна заборона на продукти і матеріали, що важко переробляються або не переробляються зовсім
- Система податків та зборів, спрямована на зміну поведінки споживачів і виробників.
- Субсидії та податкові пільги для циркулярних альтернатив.

3. Об'єднання систем РВВ на глобальному рівні:

- Розробка транскордонних механізмів стягнення внесків за розширену відповідальність виробника для підтримки систем управління відходами за межами ЄС без перенесення проблем ЄС у галузі поводження з відходами на інші країни (з дотриманням вимог Рамкової директиви про відходи та Регламенту про перевезення відходів [WSR]).
- Створення глобальних рамкових систем РВВ для забезпечення належного поводження з відходами на глобальному рівні.
- Застосування механізмів РВВ для формування глобальних рівних конкурентних умов, що дозволить ЄС перетворитися з експортера на імпортера відходів (зокрема, критично важливої сировини).

Впровадження рекомендацій

Для ефективного впровадження, дослідження рекомендує:

1. Для пакування та інших товарів швидкого обігу:

- Розробити перехідні шляхи від одноразового використання до багаторазового.
- Запровадити депозитно-поворотні системи (ДПС) для споживання у форматі "на ходу" / "to go".
- Створити чіткі фінансові стимули для екологічно вигідних варіантів.

2. Для товарів середньої тривалості обігу та довготривалі:

- Встановити премії/бонуси за ремонт, щоб забезпечити значно нижчу вартість ремонту порівняно з придбанням нового товару.

- Рамкові програми фінансової підтримки для суб'єктів господарювання соціальної економіки у сферах ремонту та повторного використання.
- Підтримка програм підвищення кваліфікації з ремонту та творчого перероблення (апсайклінгу).
- Фінансування пілотних проєктів та інформаційно-просвітницьких заходів.

3. Для Європейських інституцій:

- Внести зміни до статті 8 Рамкової директиви про відходи, щоб дозволити стягувати збори в межах РВВ, які скеровуватимуться не лише на витрати на управління відходами.
- Розробити загальноєвропейську рамку роботи для гармонізації принципів РВВ.
- Створити інституцію, яка виконуватиме консультативну та наглядову функцію для РВВ.
- Проактивно працювати над створенням глобальної рамки роботи РВВ щодо запобігання утворенню відходів та втрати ресурсів.
- Розглянути можливість запровадження екологічних зборів або оподаткування на рівні ЄС, особливо якщо плата за РВВ залишається занадто низькою, щоб слугувати фінансовим стимулом для зміни дизайну.

Висновки

РВВ довів свою ефективність як інструмент мобілізації ресурсів для управління відходами, але його потенціал для стимулювання циркулярності ще не повністю реалізований. Щоб сприяти досягненню стратегічних цілей ЄС у сфері конкурентоспроможності та стратегічної автономії, РВВ повинен вийти за межі управління відходами і стати каталізатором ефективного використання ресурсів та циркулярності.

Майбутнє РВВ полягає не в управлінні відходами, а в забезпеченні системного переходу до циркулярної економіки. Запровадивши запропонований підхід, що базується на двох компонентах, ЄС може перетворити РВВ на наріжний камінь сталого розвитку, який стимулює інновації, створює «зелені» робочі місця, зменшує вплив на довкілля та зміцнює конкурентоспроможність і стратегічну автономію ЄС.

Zero Waste Europe (ZWE) – це європейська мережа громад, місцевих лідерів, експертів та провідників змін, які працюють над раціональнішим використанням ресурсів та усуненням відходів у суспільстві. Ми відстоюємо сталі системи, переосмислення нашого ставлення до ресурсів та глобальний перехід до екологічної справедливості, прискорюючи справедливую трансформацію у напрямку нуль відходів в інтересах людей і планети. www.zerowasteurope.eu

Zero Waste Europe висловлює вдячність за фінансову підтримку Європейського Союзу. Виключна відповідальність за зміст цього матеріалу покладається на Zero Waste Europe. Матеріал не обов'язково відображає офіційну позицію вищезазначеного фінансуючого партнера. Фінансуючий партнер не несе відповідальності за можливе використання інформації, викладеної у цьому документі.

Zero Waste Europe дякує 11th Hour Project за фінансову підтримку. Відповідальність за зміст цього документу лежить повністю на Zero Waste Europe. Вміст документу може не відповідати позиції донора щодо його вмісту. Донора не можна притягнути до відповідальності за вміст цього документу.

автор: Joan Marc Simon

Рецензенти: Aline Maigret, Larissa Copello, Theresa Morsen, Enzo Favoino (Zero Waste Europe); Victor Mitjans (Metropolitan Area of Barcelona)

Редактор: Ana Oliveira

Дата: квітень 2025

Загальна інформація: hello@zerowasteurope.eu

середній: news@zerowasteurope.eu

Теми, пов'язані з містами: cities@zerowasteurope.eu

www.zerowasteurope.eu

www.zerowastecities.eu

www.missionzeroacademy.eu

